

adoor gopalakrishnan

nerina kocjančič

Indija je država, v kateri so leta 1995 posneli 795 filmov, od tega so jih v Kerali, državi na jugozahodu polotoka, posneli 83. Kerala je ena izmed najmanjših indijskih držav, vendar je hkrati tudi med tistimi, ki imajo največjo gostoto prebivalstva. Število prebivalcev je približno 29 milijonov, med njimi je največje število katoličanov na indijskem polotoku (20%), veliko je tudi muslimanov (21%), najbolj razširjen pa je seveda hinduizem (59%). Uradni jezik je malayalam, ki spada v dravidsko govorno skupino, podobno kot jeziki tamul, telugu in kannada, ki jih govorijo v sosednjih državah. Glavno mesto je Trivandrum (650.000 prebivalcev).

Na filmskem zemljevidu je država Bengal najbolj severna točka, medtem ko je Kerala najbolj južna. Obe veljata za prestolnici t.i. "paralelne kinematografije" ali "art filma", ki se od komercialnega indijskega filma ločuje predvsem po svojem ukvarjanju z realnostjo. Obe državi imata največjo tradicijo filmskih klubov, od tam pa prihajata tudi najmočnejša ustvarjalca indijske preteklosti in sedanjosti: Satyajit Ray iz Bengala in Adoor Gopalakrishnan iz Kerale.

Satyajit Ray je najpomembnejše ime indijske kinematografije petdesetih let. Njegovi filmi so bili nagrajeni na vseh glavnih festivalih (Benetke, Cannes, Berlin, Montreal). Trilogija o Apuu, ki jo sestavljajo filmi *Pather Panchali* (1955), *Aparajito* (1956) in *Apur Sansar* (1959), je indijsko kinematografijo spoznala s svetom in ji prinesla priznanja. Nekaj mesecev pred smrtjo je Ray dobil tudi oskarja za življenjsko delo. Ray je svoje like gradil s pomočjo scenografije, svetlobe in kostumov, sama akcija in dialog sta bila velikokrat v drugem planu. Poleg tega pa je bila glasba tisti filmski element, ki mu je Ray dajal poseben pomen.

Ni naključje, da ravno ti elementi označujejo tudi filmski opus najpomembnejšega keralskega režiserja današnjega časa – Adoorja Gopalakrishnana. V Indiji so njegovi filmi dobili že veliko priznanj, poleg tega pa so bili prikazani na mnogih mednarodnih festivalih. Nekateri med njimi so že predstavili tudi retrospektivo

njegovih filmov (Helsinki, La Rochelle); zadnja se je junija 1997 dogodila na Festivalu novega filma v Pesaru. Na tej retrospektivi so predstavili vseh osem celovečernih filmov Adoorja Gopalakrishnana, ki so popolnoma potrdili misel indijskega kritika Simrana Bhargava: "On (Adoor, op. N.K.) obstaja zato, da bodo manjši režiserji sposobni narediti boljše filme."

Gopalakrishnan na formalnem področju sledi glavni lastnosti indijskega "art filma": upočasnitvi kinematografskega časa. S to stilno opredelitvijo sovpadajo tudi vsebinske značilnosti: to so vedno zgodbe o ljudeh, ki iščejo svoje v osebni in socialni zgodovini sveta. Gopalakrishnan je v Pesaru izjavil: "Reven je tisti, ki si želi nekaj, česar ne more imeti. Kdor si ne želi ničesar, ni reven."

Ta izjava je tudi kvintesenca njegovih filmov, ki – čeprav prikazujejo odnos gospodarja in sužnja, ali pa propad nekega družbenega reda – se zmeraj spuščajo v globino človeške duše in nikoli ne ostajajo zgolj pri videzu stvari. Gopalakrishnan je magično spojil partikularnost vzhodnjaškega doživljanja sveta in univerzalnost mojstrskega obvladovanja filmskega izraza. Edino ta sposobnost lahko prikaže splošne resnice ali - kot pravi sam mojster: "Za opisovanje abstraktnega potrebujemo natančne podobe. Zaradi tega nadaljujem s svojim ukvarjanjem s posamezniki. Moja glavna težnja je projiciranje neba na kapljo rose. Kaplja rose je konkretna. Nebo kot izkušnja je abstraktno."

Posamezniki in njihov odnos do samega sebe in sveta so glavna nit Gopalakrishnanovega opusa vse od njegovega prvega filma **Swayamvaram** (Poroka zaradi izbire) iz leta 1972. Če se junak iz prvega filma zlomi, pa junak iz njegovega drugega filma **Kodiyettam** (Začetek praznovanja, 1977) na koncu zgradi svojo osebnost, ki sovпада z vrhuncem praznovanj v templju, pri katerih je ognjemet krona zaključka. Naivnost spektakla sovпада z naivnostjo glavnega junaka, ki je gledalec, toda hkrati tudi dejavnik praznovanja. Konec praznovanja in njegove otroške radosti pa prinaša posameznika, ki se je končno zavedel samega sebe.

Film **Elippathayam** (Past za miši) iz leta 1981 je za mnoge režiserjevo najboljšo delo. Vsekakor zelo redko vidimo delo, v katerem bi filmski čas tako natančno skandiral postopno omračevanje človeškega uma. Toda – kot je pravilo pri Gopalakrishnanu – individualna usoda vedno zrcali tudi širše družbeno stanje. V tem primeru je omračitev duha partikularnost, v kateri se kaže "splošna resnica": razpad družbenega sloja, ki je bil nekoč na oblasti. Končni razpad napoveduje minimalni dialog, ki je vpel v posnetke vseh delov tradicionalne gospodarjeve hiše. **Anantaran** (Monolog) iz leta 1987 je režiserjev narativni vrhunec, nekakšna indijska inačica Robbe-Grilletovega razcepljenega naratorja-junaka. Toda, če sta čas in prostor pri francoskemu avtorju stvar intelektualne fascinacije, je minevanje časa in prostora pri Gopalakrishnanu minevanje čustev. Ravno ta so vzvod, ob katerem se glavni junak izgublja med objektivno resnico in resnico, ki je projekcija njegovih želja. Največji režiserjev postopek pa je v tem, da nam razlike med temi svetovi sploh ne razkrije. Junak je morda na poti k norosti, ravno tako "nor" pa je ustvarjalec, ki samega sebe išče med fiktivnostjo svojih junakov in lastno realno izkušnjo.

Vidheyam (Služabnik) iz leta 1987 se začne v najboljši maniri Leonejevih westernov: vaški mogotec na verandi – s puško in svojimi zvestimi oprodami – komaj čaka, da se bo znesel nad prvim slabičem, ki bo prečkal cesto. Ta slabič bo postal njegov zvesti služabnik, ki pa bo v vsej svoji neobgljenosti ohranil nedolžnost, medtem ko bo tiran izničil svojo vest. Tudi konec je izrazito "westernski", saj tirana ubijejo med skalami, njegovi morilci pa so člani skupnosti, ki se uprejo tiraniji. Film je proti prejšnjemu narativno veliko bolj preprosto zgrajen, zato pa zelo močan v predstavitvi odnosa med obema akterjema, ki sta metafora za vsako moderno razmerje oblasti.

Gopalakrishnanov zadnji film **Kathapurushan** (Mož zgodbe) iz leta 1995 je še en narativni dragulj režiserja, ki zgodbo posameznika tokrat spoji z zgodbo keralske države. Trideset let je prikazanih s pomočjo natančnih narativnih elips, nesvoboda sistema pa se zrcali v jecljanju glavnega junaka-otroka, ki se tega znebi šele, ko zapusti šolski sistem in učenje postane del njegove svobodne izbire. Toda sistem izginulo pomanjkljivost nadomesti z novo: junaka v zaporu pretepejo in posledica tega je šepanje. Sistem vedno pusti svoje sledi v človeku, ki hlepi po svobodi.

Adoor Gopalakrishnan pa svoje sledi pusti v gledalcih, ki se lahko prepustijo njegovemu mojstrskemu nizanju barv in svetlobe keralske pokrajine. •